

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZS-DOBOKAMEGYEI NÉPTANÍTÓK EGYLETE.

FŐMUNKATÁRSÁK:

KOZMA JÓZSEF ÉS SZABÓ ENDRE.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

VÁRADI KÁROLY.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (lakik a belső-középutczában 31. sz. a.); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Gázi József egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (kurta szappanuteza 15. sz. a.) küldendők.

A család hajdan és most.

II.

(Befejező közlemény).

Az újkori családnak, mint előbbi cikkünkben jeleztük, az egyenlőség alaján kell fölépülnie. A régi család vagy ház a családfő hatalmát kifejező pyramis, melynek elrejtett fülkéiben, a családtagok se világosságot, se meleget nem találnak. Ám az újkori család házának oly tagolt épületnek kell lenni, melynek beosztását az-egyenlőség elve szabályozza, kötgerendáját (architrave) a munka-megosztás teszi; termeiben pedig a szeretet és tisztelet melegével való természetes légfűtési rendszernek kell megvalósulni. Ez a kell azt mondja, hogy itt szintügy, mint a társadalomban csak egy részt öltött testet a megújulás elve; nagy részt pedig megvalósításra váró eszményként lebeg előttünk. Oly formán van itt a dolog, mint 1873 májusában volt a bécsi közkiállításal. Megnyitotta ugyan azt az uralkodó, de sajátképen ládákából, és rendezetlen teherszállítmányok tengeréből álló khaosz volt az egész, s az éjjel-nappal megfeszített szorgalommal dolgozó és rendező kezek ezreinek is hónapok kellettek, míg az ideális megnyitás a k t u á l i s s á válhatott.

A társas élet terének mai uralkodó elve szintén megnyitotta a modern család korszakát, és mit tapasztalunk? Azt, hogy a régi családi abszolút hatalom, erőszakolt tekintély, feltétlen engedelmisség üres ládái; továbbá az új épületre szánt kő-, fa-, mész- és fővény-szállítmányok rendezetlen halmazai minduntalan útunkat állják. Aztán az az építésre való millió kéz is a helyett, hogy a romok elszállításával, s az új épület falainak rendszeres felhúzá-

sával foglalkoznék, nagyrészt az összedült családi vár kitatarozására vesztegeti erejét. Az apai hatalom romba-dült bástyájára szélalmot épít, s kedvét leli benne, ha „a gyermeki engedelmességnek“ nevezett malom-kerék ellen, a mai atya Don Quijote-féle harcot viv. Egy második- „Rabnő“ nevű-bástya helyén pedig vásári bodé szerű deszka-épület diszeleg, a „Nő-emancipáció pancrámája“ felrattal. Tetején a civiliváció nemzetközi szívárványszinü zászlaja leng. Az ingyen bemenet sokakat csábit oda, de bent alig van egy-két néző; hallgató épen nincs, mert egyszerre mindenki lázas pathoszszal szónokol, „a hány fő, anynyi mondat“ című; program betöltésére. Egy harmadik bástya romjai közt végeladás van rendezve veszzöböl és magyarófa-pálcából, s a tolongó csöcselék nagy hahotája között dobják a vár árkaiba a kigúnyolt nevelő eszközöket . . .

Úgy hiszem, nem túlzok, ha azt mondom, hogy a családok két-harmada ilyszerű rococo épület-foldozásra pazarolja erejét és idejét. És ez igen természetes, ha figyelembe vesszük, hogy ma a statisztikai kimutatások szerint, általában száz házasság közt alig van tiz szerencsés. Tehát átlag a házasságoknak csak egy tizedében valósulhat meg csak a család azon erkölcsi célja, eszménye, midőn Mill Stuart mondása szerint, „két mivelt szellemü egyén, egy nézettel, egy szándékkal, egy szellemi hatalommal és kölcsönös fenséggel úgy egyesül, hogy mindenik repdes örömeiben, mikor társára néz, s jobban esik, ha neki örömet szerez, mintha tőle vesz“ . . .

Fájdalom, édes kevés ma az ily irányban épülő családok száma. A modern családok nagy többségének, mint a hosszú állomból fölébredettnek igen nagy a feje a helyes gondolkodásra, s lát- és hall-

érzékeit nem a család természete, hanem a társadalom érdekei növelik. Nem csóda, ha ezekkel az idegen tápszereken fejlődött szervekkel mindig kifelé, a társadalomra és nem a családra néznek. A vagyon, a ruha, a színház, a társadalmi tekintély, a kitüntetés, mentől több jog megszerzése, mentől kevesebb kötelesség teljesítése: ezek azok a becsempészett rugók, melyek a család tagjait ma leginkább foglaloztatják. A régi hierarchiai kormányzat helyébe erőnek erejével új-, s még bonyolultabb uralmi hálózatot teremtünk; melynek szálai hurkot vetnek a családi életre.

A helyett, hogy az apa, anya, a családban akar-nak alkotmányos király, vagy királynő lenni, a társadalomban akar „deszpotá-, vagy ahoz közel álló dignitáriusként szerepelni. Az az immánens munka, a mit régen a szövés és fonás képviselt, a család ből ma a nagy gépgyárba, a társadalomba vándorolt. Es mi maradt helyette? Az életúnság, elégedetlenség, szorakozás-vágy, melyek mint a májusi u. n. „fagyos szentek“ Szervác, Pongrác, Bonifác, a családi élet kertjét anynyiszor leforrázzák. Valóban az orsóval és szövőszékkel együtt jobb hazába költözött házaikból az a jó golya madár is, melyet Kegyeletnek hívnak.

Régen a maradékról, a ruha, az életszerek, a képtárak kézről-kézre, s ezekkel együtt az ősök tisztelete szájról-szájra járt. A mai atomizmus emberei azt hiszik, hogy a régi „házi patikával“ együtt a családból az önfeláldozás, a szeretet, a tisztelet és züm-pathia balsamos üvegeit is ki kell dobni. A társadalom sebei számára tartogatjuk ezeket az üvegeket; úgy teszünk, mint a Rousseau kozmopolitája: szeretjük a tatárokat, hogy önvéreink szeretése alól fölmentessünk . . .

A régi család romjai és a társadalom ártalmas befolyása következtében eléállott eme khaotikus állapoton kívül, ott van a másik nagy hiány, a családalkotók építésre való előkészületlenségében.

Minden emberrel együtt nő fel az a hit, hogy a család-életet, annak minden csinját binját jól ismeri, tehát azt tüzetesen tanulmányozni nem szükség, mert a család alkotásra a kedvező anyagi helyzeten kívül semmi sem kell egyéb, mint elmondani az esküt. A közvélemény szerint a „holtomiglan“ elmondása legnehezebb része a család-alapításának. S ha a polgári házasság törvénye nálunk is kész lesz? Akkor még az a nehézség sem fog fenforogni, elég

lesz ha valaki irni tud (t. i. nevét leírni) de olvasni nem, s házasságra oly könnyen léphet az illető, mint akár a fecske, a golya. Azoknál is szokás és instinktus műve a család-alkotás, a fészkek építés. De a hol a szokás és műöszton a nagy urak, ott az ész (ha van!) csak darabont vagy hódoló jobbágy.

Ha valamikor a távol jövőben, így mond H. Spencer, valamely régiség-buvár véletlenül a mi iskolai könyveinkre, vagy vizsgálati iratainkra bukkan, azt fogja mondani: „Ezekben ugyan nyoma sincs a gyermek nevelésnek, de lehetetlen, hogy azok a legnehezebb felelősséggel járó hivatásra minden képzést merőben mellőztek volna. Ezek a könyvek tehát bizonyosan valamely nőtlenségben élő szerzetes rendjök tanfolyamát alkották.“ Valóban, mintha az ember nem is volna egyáltalán társas lény, oly kevés gondot fordítunk a társas életi (családi, állami stb.) előkészítésre. Hadd lépjen az ifju, mint ősei tették az alvajáró öntudatlan merészségével a társas élet nehéz, sokszor szédítően meredek útaira. Legalább senki sem vádólhatja a mai társadalmat és családot athetizmussal, midőn a nemzedék építésének ezt az alapvető részét egész jóhiszemmel az Ur Istenre bizza. . . . A férfi nagy ügygyel-bajjal a hivatal viselésre képezi ki magát. A nap tetemes részét hivatalának szenteli, többi részét szorakozásra (politika, látogatás, színház stb) fordítja, s a nap 24-ik órája utolsó negyedében bánva-bánja, hogy nem 25 órából áll a nap, mert azt bizonyynyal családjának áldozná. . . . És a leendő anya? No ennek a szellemi és erkölcsi kistaffirozása épen kevésbe kerül. Michel Angeloról, a halhatatlan mesterről tudjuk, hogy évekig tanult anatómiát, hogy oly szobrot faraghasson, mint „Mózes“-e, a mely érez és gondolkodik. Ámde arra, hogy az anyai képfaragás által, az emberi csecsemő élőszoborrá váljék, mely nemcsak érezni, nem csak gondolkodni, hanem okosan beszélni is tudjon: nálunk általában bőven elegendő, ha a leendő anya a tizenhat évet betöltötte; ha a szentelt olajos kézzel keresztet tud vetni; vagy ha megerősödött a hitben (confirmáltak), persze abban a szent hitben, hogy most már alkalmas minden női és anyai kötelességek betöltésére. Aztán mondja valaki, hogy nem érjük be kevéssel; hogy fényűzők vagyunk — a nevelésben, hogy gazdálkodni nem tudunk — a tudománynyal? Élettan, lélektan, egészségtan, nevelés-tan. . . még valamiként tudóssá tennék a leányokat, még előítéleteiket eloszlatnák, s akkor aztán — mint

Mill Stuart mondja — mivel fagylnak agyon természetek egyik részét? Bármit mondjon a tudomány, mi esősen hiszünk a csórában. Hiszszük, hogy az anyáknál, az anyatejjel együtt, a jó nevelés egészséges elveinek teje is megérkezik; hiszszük, hogy ha az anya jól megtanult zongorázni, gyermeke szellemi gépezete billentyűin is könnyen fog játszani, s ha Racinet, Dantet, vagy Schaksperet eredetiben olvasni tudja, gyermeke lelkét is szintoly könnyűséggel megérti... És ha nincs az anyának teje, vagy ha van, de divatos anya akar lenni, Rousseaui logikával, a ki a az „anya nélkül nincs gyermek“ elve mellett lelenc házba küldi gyermekét: dajkát hozatunk a lelenc házból. Nem tud az anya nevelni? Se baj, hozatunk külföldről nevelőnőt, mentől drádbbat, majd az az idegen, a ki anynyit ért a mi nemzeti érzületünkhöz, mint az alkimista a kímiahoz, kineveli a mi csemeténket a legdivatosabb szabás-mintára. A fiut pedig (néha ugyan a leányt is) javító intézetbe, akarám mondani, magán nevelőintézetbe küldjük, mert erősen bizunk benne, hogy ez az a Bernát Gazsi-féle gép, melyből a neveletlen borzas, kicsiszolt és fészült dandy, vagy lady alakjában jó ki.

Egyetlen egy igazi nevelő elem maradt meg még sok családban, az anyai szeretet melege, de ma annak is gondolkodó szeretetnek kell lenni, mint Pestalozzi mondá. A nélkül az anya a nevelés nagy feladatával szemben rendesen zavarban van, s az okos szeretet ösvénye helyett, a majom szeretet járt útjára téved.

Nagy akadálya végül a modern család organikus megalakulásának, a komoly törekvésűeknél is, a töredékes munka. Egyik család csak fizikailag nevel, mintha izom- és csontrendszerből álló gépeket akarna kiállítani. De ha a gerincben nincs velő, az izomban nincs ideg, mi ad az embernek mozgást, s az életnek érzést? Egy másik család csak a szívet neveli, s egészen elfelejtkezik az ész nagyszerű palotájáról. Egy harmadik csak az értelmet fejleszti, holott szív nélkül az ész Mefisztó, ki a kételyben kéjeleg. Akadnak számosan olyanok is, kik a zene s valamely modern nyelv elemeit az esztetikai, érzelmi és erkölcsi nevelés netovábbjának tartják.

Bizonynyal nincs a zenének anynyi akkordja, a hány különböző irányt követünk az emberi természet fejlesztése nagy öszhangzat-tanában. A családnevelés „harmonie lehre“-je még khinai állásponton

van, s ha ezen az úton marad, maholnap megérjük, hogy a növendék minden mozdulatát legkímélettebb társadalmi illem centimetre alá állítják, a leányoknak csupán bizonyos geometriai szöglet alatt lehet nevető izmaikat használni, s egy családban sem lesz több mumia, csak a hány gyermek van. Ettől a bábéli torony-építéstől csak egy szer menthet meg: az egészséges szervezetű család. A modern háznak rendületlen alapja az egyenlőség elve lévén, a kellően mivelt szülék magukat alkotmányos uralkodóknak érzik, kik önlekiismeretők és majdan nagykoru gyermekeikkel szemben minden tettökért felelősek; a családi fészek született rendező mestere itt nem a társadalom, hanem a munkamegosztás elve, a ház öszzetartó kapcsai a szeretet és tisztelet; levegőjének éleny forrása pedig az önfeláldozó zünergia. Ezen az úton a család az lesz, a minek lennie kell: a társadalom nagy regeneratora.

Felméri Lajos.

Az elemi-oktatás módszerének reformjáról.

Öszintén elismerjük, hogy korunkban az új eszmék megismerése iránt a nevelés-oktatás terén is elégséges érdeklődést tapasztalunk. Ugy látszik elmúlt, vagy legalább muló félben van az a kor, a midőn a tanítók és a nevelők (a szülőket is ide értve) konok önfajúsággal így szözlottak: „Én így tanultam, így tudom, ez a meggyöződésem s nekem ne is beszéljeteK új rendszerről, mert én az én rendszerem helyességéről gyakorlati úton szerzett tapasztalatok által gyözödtem meg!“ — Mondom, az ilyen nyilatkozatok kora lejárt, s a haladás barátai örömmel tapasztalják, hogy azok, a kik a nevelés terén működnek, örömmel ragadják meg az alkalmat, a mely a mások nézeteivel való megiskedésre vezet. Ezen állítás valóságáról eléggé tanuskodik azon körülmény, hogy a nevelés-oktatási szaklapok és szakmunkák száma folyvást szaporodik, sőt — a mi tán még örvedetesebb — idegen nyelven írt szakmunkák is szívesen olvastatnak.

De valljuk meg öszintén azt is, hogy az új eszmékkel való megismerkedéssel bizonyos felületesség jár együtt, tán éppen azért, mert nagy mohósággal kapkodunk az új eszmék után s mielőtt az egyiket behatóan tanulmányoztuk volna, már a másokra fordítjuk figyelmünket, hogy azt is — némi felületes megismerés után — egy harmadikért az elfeledés sirjába temessük. Ma már nem épen ritka dolog az, hogy az egyszerű falusi tanító könyvtárába is megtalálhatók Pestalozzitol, sőt tán Comeniustól kezdve egész Herbert Spencerig a nevezetesebb neveléstani írók művei. Ezek nemcsak megvannak haladni kész tanítóink könyvtáraiban, de azok olvassák is ezen műveket, csak hogy — bocsánat az öszinteségért — olvassuk, de

nem igen tanulmányozzuk, azaz nem hatolunk a különböző nevelési elvek mélyére, nem gondolkozunk fölöttük, nem teszünk összehasonlításokat a különböző rendszerek közt, szóval megelégszünk azon felületes ismerettel, a melyet valamely szakmunkának futólagos átolvasása által szerezhetünk. Sajnos, hogy a tanító-képző intézeteket is anynyi mindenféle tantárggyal halmozták el, hogy szinte lehetetlen a növendékeket mélyebbre ható paed. ismeretekkel ellátni, őket a különböző rendszerekkel s azok egybehasonlítására szolgáló módokkal megismertetni, szóval önálló gondolkodásra képesíteni. E tekintetben e képző-intézetek nem igen emelkedhetnek túl az „Abrihtung“ körén.

De hogy már tárgyamra térjek, s egyszersmind példát is idézzek: ime itt van Fröbel Frigyes rendszere. Ezen rendszer megismertetésére szolgáló lapok, folyóiratok, és szakmunkák bőven tárgyalják Fröbel elveit és mégis — az avatottabb szakemberek is — többnyire azon nézetben vannak, hogy Fröbel rendszere csak a kised nevelés körében van a maga helyén, azaz megelégsznek annak megismerésével, a mi már a gyakorlati téren látható, a nélkül, hogy vizsgálódásaiknak elvies irányt adva, a rendszer alapelveit s azoknak az elemi oktatás s általában a nevelés és oktatás felsőbb fokain való alkalmazhatóságát behatóan vizsgálják. Pedig Fröbel elvei nemcsak a kised-nevelés céljára szolgálnak reform-eszméket, hanem általában az oktatásnak s az ezt kebelező általános nevelésnek minden irányban való reformját tárgyazzák. Közvetőleg megjegyzem, hogy én a magam részéről igen különösnek s egyáltalán károsnak tartanám, hogy ha a nevelés különböző fokain, különböző alapelvek szerint járnánk el; azaz: ha a kised-nevelés alapelveit a 7 éves ort betöltött gyermekek nevelése tekintetében más alapelvekkel, s ezeket a serdültek, meg az ifjak nevelése tekintetében megint másokkal cserélnők ki. Ugyanis, ha a Fröbel nevelési eszméi jók és helyesek a kised-nevelésre nézve, akkor ugyanezen elvekre kell fektetni a nevelés felsőbb fokait is; ha pedig ez nem lehetséges, akkor a kised-nevelésben sem lehet azon eszméket irányadóknak tekinteni, a melyek a nevelés egyéb fokain ilyenekül el nem fogadhatók.

Ennek kifejezése után, mivel ez úttal Fröbel elveinek gyakorlati alkalmazásáról kívánok szólni, csak igen röviden említem meg azon főbb elveket, melyeket Fröbel nem csupán a kised-nevelés körében, hanem a nevelés- és oktatás mindenik fokán, kiváltképen pedig az elemi-oktatásra nézve irányadóknak jelöl ki. Ezen elvek a következők: A szemléltetve tanítást, a mely nevelés-oktatási rendszerünknek jelenleg is általában véve alapjául szolgál, Fröbel szüknek találta s e helyett tágabb alapot jelölt ki, a midőn — elismerve azt, hogy a szemléltetés s a szóbeli közlés az oktatásnak helyes eszközei — ezen eszközöket sokkal terjedelmesebb, jelentőségtelesebb és természetszerűbb eljárásnak rendelte alá, — kimondván, hogy a gyermeket cselekvésre képes lénynek kell tekinteni, s az oktatás legfőbb eszközéül a cselekvés vá-

gyat kell alkalmazni. Ezen alapelv, a mely Fröbel rendszerének kiindulási pontja, a főálló oktatási rendszernek gyökeres megváltoztatására szolgáló egyéb alapelvek fölállítását tette szükségessé. Nevezetesen: az oktatás fokait a gyermek vágyaival egyezőleg kell megállapítani, a szemléltetés helyett a tárggyal való közvetlen foglalkozás alkalmazandó, a megtanítás helyett oly eljárást kell alkalmazni, mely által a gyermek az ismereteket saját tevékenysége körében, a maga erejéből szerzi meg; a megszerzett ismereteknek fölhasználására, alkalmat kell nyújtani; az elemi oktatás körében a testi és a lelki munkásság nem választandók el, minél több ismeretet szerez a gyermek, annál több alkalmat kell nyújtani olyan munkásságra, mely által az önnáktotásra irányuló képesség gyakoroltatik; a munkásságra való hajlam fölébresztésével és képzésével együtt járjon a szép megkedvelésére és a szépségnek létrehozására irányuló törekvés kifejtése.

Ezekben csak nagyjában említettem föl azon alapelvek egy részét, a melyeket Fröbel nem csupán azért állított föl, hogy azok a kised-nevelésben irányadóknak tekintessenek, hanem fölállította a nevelésnek — s első sorban az elemi oktatásnak — általános irányelveiként.*) A ki már csak az itt fölemlített elveket is behatóbban vizsgálja, meg fog győződni arról, hogy az ezen elvek szerint intézendő elemi-oktatás lényegesen különbözend az oktatási rendszertől, melyet mai napság a Pestalozianizmusnak bár az eredetinel jóval tisztább, de azért az öntevékenységet sokban még ma is eléggé lenyűgöző formáságai, a tankönyvek özöne, a megtanulni valók halmaza és az egyéni tehetségek kifejlődését gátló chablonszerűség erőszakolnak az elemi iskolákra; azon rendszertől, a mely a maga legtökéletesebb alakjában is a szemléltetés, megtanítás és faggató kikérdezés hármasságán túl a szerzett ismeretek alkalmazására, az öntevékenység kifejtésére, általában a tanulónak a szenvedőleges helyzetből a cselekvőleges helyzetbe való kiemelésére nem képes eljutni.**)

A mondottak előrebocsátása után eltértek már a Fröbel-rendszer elméletének taglalásától, hogy kitűzött célohoz képest, röviden megismertessem a t. olvasóval azon foglalkozásoknak az elemi-oktatás céljaira való fölhasználását, a melyek Fröbel fentérintett elveinek megfelelőleg e rendszer hívei által fölállítottak, de a melyek eddig csak is a kised-nevelés körében alkalmaztattak.

Ugy hiszem, hogy ezek megismertetése által sikerül világot vetnem arra, hogy a kérdéses foglalkozások által az elemi-oktatást az eddigieknél sokkal gyakorlatiasabb alapokra fektethetjük, s a gyermek kedélyével bensőbb viszonyba hozhatjuk.

*

*

*

*) Bővebben: Lange W. „Fr. Fröbels gesammelte pädagogische Schriften.“ II. k. Sz. E.

**) A megtanított dolgoknak kikérdezésére irányuló, s anynyira földicsért kérdező tanalakat, egy alkalommal rabváltató tanalakra hallottam nevezni, s úgy tapasztalom, hogy az illető nagyon jó hasonlatot talált. Sz. E.

Mindenekelőtt a Fröbelféle foglalkozások közt a legközönségesebből a társas-játékokról s ezeknek az elemi-oktatás körében való alkalmazásáról kívánok szólni. Szinte látom a gúnyos mosolyt azok ajkain lebegni, a kik a tanítás fogalmát kizárólag a könyvekhez kötik. Ezek, persze, nevetséges állításnak tekintendik azt, a midőn mondom, hogy a Fröbel-féle társas-játékok — természetesen a gyermekek fejlettségéhez viszonyított fokozatban alkalmazva — az elemi-oktatásnak kiválóan alkalmas eszközeiül szolgálhatnak.

A társas-játékok által mindenekelőtt alkalmat nyújtunk a test-tagoknak a gyermek kedély-állapotával s fejlettségével egyező módon való gyakorlására. Az újabb időkben a testgyakorlatok szükségességét hangoztató elv alkalmazása veszedelmes túlzás felé kezdi elragadni azokat, a kik a célért való lelkesültségükben számításon kívül hagyják az élettani követelményeket. A rideg, katonás vezénylet mellett végrehajtandó testgyakorlatok szintén egyik okul szolgálnak arra, hogy a gyermek hamar megszűnik gyermek lenni, s lesz belőle a felnőtteket majmoló nevetséges vén. Aztán a túlzó, mesterkéltnél, minduntalan újabb találmányok fitogtatására irányuló tornászat bizony-bizony nem fog kedvezőleg hatni a testi erő kifejtésére, mert ezt nem megerőltetés által kell kifejteni. Szóval a társas-játékok egész a gyermek 12 éves koráig — fokozatosan alkalmazva — teljesen elégségesek a testi gyakorlatok céljára.

A társas-játékok továbbá igen alkalmas szemléltető eszközül szolgálnak; és pedig olyan jelenségek szemléltetésére, a melyeket az iskolában képeken nem lehet megmutatni. Például az olvasó könyvekben szó van az ültetésről, cséplésről, fűrészelésről, találkozásról, köszönésről stb. Miként szemlélteti a tanító ezen cselekvéseket? Talán ő maga produkálja el a gyermekek előtt? De hiszen akkor az oktatás komolyságát és méltóságosságát rongja le. Ne is produkálja, hanem alkalmazzon, az e célra kijelölt időben, olyan társasjátékokat, a melyekben ezen cselekvések előfordulnak, s a gyermekek által hajtathatnak végre. Így a legjobb eszközt alkalmazza, azon eszközt, a mely leginkább megfelel a gyermek kedélyének.

Hát ha még azt is állítani merem, hogy a társas-játékok az anyanyelv tanítására is eszközül szolgálnak: ezért talán már a rendszer barátai is egy kis túlzással fognak vádolni. Pedig igazam van. Az anyanyelv helyes beszélésére nem a nyelvtani szabályok beemléltetése, hanem a helyes beszélésnek folytonos gyakorlása által képesítjük a gyermeket. Igen, de a beszédnek sok a tár-

gya, a formák a körülmények szerint váltakoznak, szóval, anynyi tárgyról kellene a gyermekkel a különböző formák alkalmazása s a szavak különböző jelentősége figyelembe vételével beszélnünk, hogy erre elégséges időt a tulajdonképeni tanítás folyamán csakugyan nem szakíthatunk. Ilyen beszélgetésre nyújtanak alkalmat a társas-játékok. Mert a mint ezek a játékok különböző tárgyakat, különböző tulajdonságokat, s különböző viszonyokat ölelnek föl, a szerint a beszéd is különböző alakot és irányt nyer; minélfogva alkalom nyílik arra, hogy a gyermek gyakorlati úton képesíttessék az anyanyelvnek minden tekintetben helyes használására.

A mondottakon kívül alkalmasak a társas-játékok, a kiterjedés, a hely és szám felfogás képzésére, a rend és pontosság megszoktatására, szóval, ugy az ismeretek megszerzésére, valamint az erkölcsi képzés tekintetében az elemi-oktatásnak igen hasznos eszközeivé tehetők a társas-játékok.

Szabó Endre.

(Folytatása következik).

Meghívás.

A kolozs-dobokamegyei néptanítók egylete Kolozsvártt, 1875 évi ápril hó 15-én, d. e. 10 órakor, a városház nagytermében rendkívüli közgyűlést tart, melyre az egylet rendes, alapító, pártoló és tiszteletbeli tagjai meghívottnak.

A rendkívüli közgyűlés főtárgya:

a tantestületté alakulás.

A közgyűlés előtti napon délután 6 órakor a polgári iskola rajztermében előértekezlet tartatik.

Azok, a kik elszállásolásra igényt tartanak, sziveskedjenek ez iránt a rendező bizottság elnökét, Benedek József urat (Kolozsvártt új-utca), ápril 10-ig, levél útján megkeresni.

Kelt a választmányok 1875 évi február hó 13-án tartott üléséből.

Paal Ferenc,
elnök.

Kozma József,
titkár.

T Á R C A

A család becéje.

(Életkép.)

Közelebből temették el a z . . . i dolgozó házból

azt a szerencsétlen ifjút, a kinek élettörténetét itt röviden elbeszelem.

F. Gáspár negyedik és utolsó gyermeke volt szülői-

nek, a kik minden gyermeköket szerették ugyan, de kiválságosan becéztették őt, a legkisebbiket. Nem tudom, festői szép vonásainak, mosolygó, kék szemeinek, kellemes zengzetű hangjának, elbájoló elevenségének, vagy egyszerűen annak köszönhető-e ő e kegyet, hogy ő volt a legkisebb, ő volt — a „fenék-fészek“. Nem tudom, — hisz a szülői szeretet indokainak legbensőbb s legrejtettebb szálait ki tudná felkutatni, felismerni; de azt tudom, hogy alig volt a kis Gáspár 3 éves, s már a háznál vele foglalkozott, róla beszélt, vele örvendett, vele sírt, vagy érette töprengött, s őt halgatta és őt bámulta mindenki.

Különösen szülőit anynyira lefoglalta, hogy azok úyszólva, csak neki és érette éltek, s mellette és érette még többi gyermekeikről is megfeledkeztek. Őt jártatták a legszebb s a legcifrább ruhában, neki vettek legtöbb játékot, legtöbb csecse-becsét; de ha ez neki nem volt elég, elvehette ő a testvéreiét is bármikor, s azoknak még boldogoknak kellett tartaniók magukat, ha a ház kis „szeme fénye“ az ővéket nemesak elvette, de össze is rontotta. Neki szabad volt minden, s szülői neki adtak mindenben igazat. Érette akárhányszor megverték testvéreit, s egy irányában elkövetett figyelmetlenségért keszkek voltak megbüntetni, sőt elkergetni a legjobb cselédet is. Ha ilyenkor az igazságtalanul megbüntetettek néha szemrehányásra fakadtak, a szülők is megdöbentek egy perere; de a mint a kis Gáspár ezt észrevette, ártatlan tettetéssel bocsánatot kért, vagy sírt egy verset, a mi közben szemének kéré, vagy boszús tekintetete, — a hulló könnyeken keresztül is — ügyesen találkozott a megrettent anya félnék pillantásaival, s ez elég volt arra, hogy továbbra is úgy legyen minden a háznál, a mint ő akarta.

S úgy is lett; pedig „tréfás dolgokat“ akart ám ő néha-néha! Reggel, a mint felkelt, s a mint megmosdatta őt az, a kit ő kívánt, maga szabta meg, hogy melyik ruháját adják rá, s hogy ki adja fel azt. (Különös, hogy ilyenkor s más szükségeire is rendszeren azt a személyt kegyeskedtet kiszemelni maga mellé szolgáltevőnek, a kinek akkor éppen a legtöbb dolga volt!) Délben, ebéd idején, rendszeren neki kellett adni legelőbb a tálból, és pedig a tésztából, sültből s a csemegéből éppen azokat a darabokat kellett kapnia, a melyekre rávetette a szemét. Ha nem azt adták, sírt, vagy azzal fenyegetődzött, hogy nem eszik semmit. Egy párszor meg is tette, hogy az utolsó tál ételből csakugyan nem evett semmit. Tudta, hogy délutánra úgy is tesznek el az ő számára belőle, s akkor szép biztatások és nagy ígéretek után csak rávéteti magát valahogy, hogy „fajlon valamit“. Ha pedig még délután sem evett belőle, bizonyos volt felőle, hogy a következő napra az egész ház számára ő állítja meg az étlapot, nehogy valami olyan kerüljön fel az asztalra, a mit a „rajkó“ nem szeret.

Este — 6—7 éves korában is — le nem feküdt adig, a mig a szobában valaki talpon volt, nehogy úgy alugyék el, hogy az ő tudta nélkül szülei valamiről beszélgethessenek. Ugyanis, neki minden historiát végig kellett halgatnia, s mindenről, a mi csak a háznál folyt, ponto-

san kellett értesülnie. S e kémrendszert oly ügyességgel vitte keresztül a kis hamis, hogy a miről maga nem szerethetett egyenes értesülést, azt csak megtudta később valahogy a cselédektől.

Igy lett a család becéje, a család zsarnoka, a kivel 7 éves korában már szülei sem birtak; pedig ekkor már ők is szerették volna az ő türehtetlen hatalmát és korlátlan uralmát kissé fékezni és korlátozni. De mert e munkára gyengéknek és képteleneknek érezték magukat, mit tehettek egyebet, mint hogy feladták a kis konokat az iskolába. Feladták, de természetesen kikötötték a tanítónak, hogy csak gyöngéden és csinján bánják az ők gyermekükkel, mért „nincs a még megromolva, csak otthon bizta el egy kissé magát.“ „No majd megszolidul itt!“ mondá erre a tanító, de a mikor ezt mondta, nem a veszszőjére gondolt, hanem arra, hogy a keze alatt álló gyermek-sereg majd csak megtöri az új pajtás hatalmaskodó vágyát.

Ezek, a mihelyt kiismerték, hogy kivel van bajok, a tanító minden instrukciója nélkül azonnal meg is kezdték a mustralást. Kezdték pedig legelőbb is a gyermektársak szokásos javító fegyverével, a gúnynyal. Gáspár ezt nem türehte (hogy is türehte volna ezt el ő, a ki csak ahoz szokott, hogy mások türjék el az ő gonyolódásait és durvaságait?) s panaszra ment a tanítóhoz. A tanító megvizsgálta a dolgot, de a mikor úgy találta, hogy nem a vádlottakban, hanem a panaszló viseletében van a hiba, ezt intette, hogy legyen ezután gyöngédebb, barátságosabb és türelmesebb társai irányában, azonban amazoknak is értesőkre adta, hogy egy csekélységért nem kell mindjárt rátamadni az új pajtásra.

A tanító ez utóbbi intést négy szem közt adta ugyan az illetőknek, de Gáspár azt csakhamar megtudta, és mert abból a maga ártatlanságának mentségét olvasta ki, azzal állott boszszut a tanítón, hogy két napig feléje se ment az iskolájának. Egy kissé épen reketes hangja volt s talán köhögött is, s anyja előtt ezt használta fel ürügyül arra, hogy otthon maradhasson. Egyébiránt e két nap mulva is csak azzal birhatták rá szülei, hogy újra felmenjen az iskolába, hogy kimaradásának utolsó estvéjén előbb elvitték a színházba.

Szülei nem tudták, hogy a beteg gyermeket, — kivált ha baja nem egyéb, mint iskolakerülés — úgy lehet a legkönnyebben meg- s illetőleg kigyógyítani, ha ágyba fektetik s illő dietára fogják. Nem csóda tehát, ha Gáspár e jól sikerült kísérlet után, még többször is felhasználta állítólagos betegségét ürügyül az iskolából való ilyen kimaradásokra. De így aztán az is igen természetes, hogy aránylag meglehetősen hosszú idő alatt is édes keveset sajátított el biz ő a tudományokból.

Keveset, pedig lett volna rá esze; de ő az eszét nem a tanulásra, hanem csinnytevésekre, fondorlatokra és hazudzásokra használta. Ezekben lett ő feljűlmúlhatatlan, sőt utolérhetetlen. Utólérhetetlen anynyira, hogy ritka volt az az eset, a mikor valami csinján-binján egyenesen rajta érheték volna; a min pedig így nem érheték

rajta, abból ő mindig ügyesen kivágta magát. Könynyű volt e neki, hiszen úgy tudott már tettetni, hazudni, mint-ha csak könyvből olvasta volna.

Pedig könyvből még 12 éves koráig, sőt azon túl is, vajmi keveset olvasott. Hanem azért 12 éves korára — egy pár iskola cserélgetés után — csak felkerült valahogy a collegiumba.

Felkerült... s 3 collegiumban 2 és fél év alatt, végzett is valahogy egy és fél osztályt, de ekkor — egy nagyobb szerű lopásáért — az utolsó collegiumból is kicsapatott.

Ez eset oly mélyen hatott a már többször megke- serített atyára, hogy tüdővése, a mely benne már eddig is lappangott, egyszerre rohamossá fejlődött, s csakhamar kiragadá őt az élők sorából.

Gáspár ekkor másfél esztendeig otthon gyászolta aty- ját, s illetőleg iskolába-járás nélkül otthon zsarolta az any- ját, a kinek jövedelem forrásai pedig — a kereső férj ki- dülte után — csakhamar nagyon is megszűntek.

De mit vette ezt tekintetbe az egykor anynyira be- cételtetett „fenék-fészek“? Neki korhelykedéseivel, kártyá- zásaihoz s más búfelejtető mulatozásaihoz pénz kellett; s ha nem adott anyja, azzal fenyegetődött, hogy „szerez hát ő másunnan, s másképen.“ A szegény aszszony jól tudta, hogy nemcsak adósságcsinálást jelent ez a más- képen, — hiszen ahoz az úrfinak már nem igen volt hitele — s ezért, csak hogy a házat újabb gyalázzattól megkímélje, adott is e fenyegetésre mindig, a mikor csak adhatott. Ha pedig nem adott, mert nem adhatott, akkor is szerzett a fia magának. Szerzett pedig előbb otthon, s azután szerzett másunnan.

Otthon úgy szerzett, hogy a mi értékesebb holmit talált a háznál, azt rendre mind elszerezte máshová, azaz vagy betette a zálogházba, vagy eladta.

A mikor pedig szegény anyát így már csaknem mindenéből kifosztotta, akkor a nagyanyjához fordult, azaz nála tett látogatásokat, a melyekre rendszeren mindig elve- szett valami az öreg „nagy aszszony“ házából.

Végre nyitjára jött a nagy anya is a dolognak, s örökre elzárta egykor anynyira bálványozott unokája elől az ajtót.

De az erre sem fogyott ki szerzési inventioi- ból. Azután, hogy nagyanyjától is kikopott, anyja nevében s annak vonásait utánözva, kérő leveleket írogatott a köze- lebbi rokonokhoz és ismerősökhöz (a kiktől anyja, persze, eltitkolta a történeteket) s azokban a legnagyobb nyomor színének ecsetelésével kért tőlük segílyt, vagy kölcsönt. Jól tudta ő már ekkor, hogy hogyan kell kizsákmányolni a könyörületet, s a míg csak lehetett, ki is zsákmányolta emberül.

Igy folyt ez a derék gazdaság másfél évig, s annak folytatója — Gáspár úr — így élte vigan napjait, enynyi ideig, minden rendes foglalkozás nélkül.

Ekkor az időközben kinevezett gyám megsokalta a dolgot, szigoruan fogta a fickót, s kényszerítette őt, hogy menjen ki falura egy nagyobb gazdasághoz gyakornoknak.

Nem volt mit tennie, kiment s ott ült addig, a míg egy vásárba küldötték marhákat venni. Itt a keze alá bi- zott pénz (vagy 8—9 száz frt.) egy részét elkártyázta, a többivel pedig szépen odább állott.

Mikor ezt szegény anyja meghallotta, szivgöresöt ka- pott, s pár napra rá meghalt bánatában.

De a mielőtt meghalt volna, magához kérette a gyá- mot s felfogadtatta vele, hogy kis hagyatékából megtéríti a káros uraság kárát, nehogy ez elfogathassa a fiát.

Nem is fogták el biz azt, hanem a mikor a pénz- nek már végére járt, s a mikor megtudta, hogy már töb- bé haza is hiába menyen, maga állott be és felcsapott fi- náncnak. Itt szolgált addig, a míg a szesz főzések szem- lélete közben jól megtanult pálinkát inni.

Hogy a mikor ezt a szép mesterséget már jól meg- tanulta, maga szűkött-e el, vagy őt csapták-e el: azt nem tudom, de azt saját vallomása után tudom, hogy finanszá- ga után 4 év leforgása alatt volt hivatalszolga, udvari le- gény, kocsis, hordár és végre vasuti munkás.

Ez utolsó foglalkozása terén a szokatlan munka, a nyomor, de különösen az ital anynyira megtörte, hogy haza taloncázták szülővárosába, a hol előbb a kórházban ápolták s majd a dolgozó házban tartották.

Igy töltött el ott vagy két évet, mely idő alatt, a mikor csak kibocsátották, ki-kijárogatott a városra szülői közelebbi ismerőseihez, s a maga távolabbi rokonaihoz (mert testvérei s a közelebbiek már részint elhaltak, ré- szint elszéledtek) alamizsnát kérni.

Egy ilyen alkalommal valamelyik jó lelkű rokon, vagy ismerős nagyon megsajnálta a szerencsétlen kérege- tőt, s anynyi pénzt talált neki adni, a menyinyivel ő any- nyi pálinkát vehetett, hogy egy vig órájában egyszer agyon itta magát, s rá öszszeesett és — meghalt.

*

*

Imé, 24 éves korában, testben és lélekben teljesen megtörve, s mindenkitől elhagyatra így végezte be életét az az ifju, a kire mint csecsemőre és gyermekre a szere- tet, a boldogság és jóllét napja oly fényesen, de egyszer- smind oly égetően is sugárzott volt le.

Szülők, tanuljátok meg e példából, hogy né kényez- tessétek gyermekeiteket!

Váradí Károly.

Vegyések.

— **Egyletünk**, a mint a lapunk mai számába beig- tatott Meghívásból is láthatják t. tagtársaink, e f. hó 15-én tartja azt a rendkívüli közgyűlést, a mely a tantestü- letté alakulás kérdésében véglegesen határozand. A köz- gyűlés programjából kiemeljük, hogy egyletünk t. elnöke, Paal Ferenc képezd. igazgató, értekezést olvas fel ily cím alatt: „Iskoláink és az egészség tan“; s e mellett egy vidéki pályatársunk mintatanítást is tart. Remél-

jük, hogy vidéki tagtársaink is ssép számmal jelennek meg e közgyűlésre, a mely oly határozat hozatalára van hivatva, a mely egyesületünk jövőjére a legdöntőbb hatással lesz.

— Halhatatlan **Eötvösünk emlékének**, a mult hó utolsó felében, kegyeletes ünnepet szentelt a helybeli két képezde önképző köre. A tanító-képezdei önképző kör ünnepélye, 19-én d. e., a gyakorló iskolában tartatott meg. Itt legjobban megleptek bennünket az elég biztonsággal s a kellő összhangzattal és egyöntetűséggel előadott ének- és zenedarabok, a melyek sikerült előadása nemcsak a tanuló ifjúság igyekezetéről, hanem az illető tanár — a buzgó és szakképzett Boér Gergely úr — helyes módszeréről s általában sikeres működéséről is szép bizonytságot tesz. Az emlékezés, a melyet Derzsi J. másodéves növendék tartott, nem volt ugyan valami nagy szabásu mű, de azért szerzőjének s egyszermind felolvasójának helyes felfogásáról s értelmességéről ez is meggyőzhetette a szép számmal jelen volt hallgatóságot. — A tanítóné-képezde ünnepélye, 21-én d. u., még nagyobb számú résztvevő közönség jelenlétében magában a képezdében folyt le. Itt már kevésbé lepott meg az, hogy a program jól válogatott ének- és zenedarabjai anynyi szabatsággal, összhangzattal és kellemmel adattak elő. Kevésbé, mert előre tudtuk, hogy itt nem anynyira kezdők fogunk hallani; de azért csak becsületére vált mind a mesternek, (a jól ismert nevü Stöger Bélának) mind a tanítványoknak itt is, hogy a közönség részéről az ezen képezdehez e nemben kötött magasabb igényeknek, ez alkalommal is, oly szépen megfelelték. A szavaltatok is jól sikerültek, s ezek közt különösen az Indali Saroltái és a Péntek Ilonái egészen elragadta a közönséget. Az emlékezésedet itt Botha Anna, harmad éves növendék, tartotta. E már valódi mester mű volt! De épen azért, hogy ilyen volt, illetéktelennek tartjuk magunkat arra, hogy ennek tartalmát itt taglalassuk. E helyett teljes elismeréssel említjük meg még, hogy a termeket, a melyekben ez ünnepélyek tartattak, mind a két alkalommal az ünnepeltnek, az az olajba festett, jól sikerült arcképe diszította, a melyet a tanítóképezde szép tehetség rajztanára — Sárdi István ur — épen ez alkalomra készített és ajándékozott a most említett képezde önképző körének.

— **Dálnokon** (Háromszéken) f. évi május 1-én, az erdélyi részeken az első falusi gyermek kertét nyitják meg, a melyhez a helybeli Fröbel-féle képezde egyik jeles növendékét — Szilágyi Károlina k. a.-t — már meg is választották vezérlőnek. — Örülünk mind az életrevaló kezdeményezésnek, mind a helyes választásnak!

— A sepsi-szentgyörgyi „Eötvös egyesület“ rövid időn új tanügyi közlönyt indit meg, Málík József igazgató szerkesztése alatt. A mint nekünk írják, valószínűleg „Székely Tanügyi“ lesz az új vállalat címe, a melynek megindítására — több oldalról vett felszólítás nyomán — leginkább azért vállalkozik a kiadó egyesület, hogy legyen már a Székelyföldnek is egy saját tanügyi lapja, a mely közvetlenül karolja fel a székely nép nevelési érdekeit. — Mi előre is őszintén üdvözljük e vállalkozást; de azért mégis kérdeni

merjük: vajjon megélünk-e anynyin, a hányan élni akarunk? Hanem e kérdésre csak a jövő adhat biztos feleletet; s ha ez azt adja, hogy „éljenek meg az életrevalók“, mi teljes megnyugvással fogadjuk — ha kell: még sorunkban is — e feleletet.

— „Magyar Könyvesház“ cím alatt Aigner L., budapesti könyvárus és kiadó, még e folyó hó folytán egy életrevaló irodalmi vállalatot indit meg, a melynek célja: a világirodalom remekeit mentől szélesebb körben elterjeszteni s így közkinccsé tenni. E vállalat az ó-kori remekíróknak, s a modern külföldi íróknak is csak a legkiválóbb költői és prózai műveit fogja hozni; ellenben a magyar irodalomra már különösebb tekintettel lesz. Az első folyam, 3—5 ives füzetekben, a következő műveket fogja tartalmazni: Ányos Pál költeményeit; Kármán Józseftől „Fánni hagyományai“-t, Aristophanestól „A békák“ c. vigjátékot (ford. Veress Ignác), Turgenefftól „A fatalista“ c. beszély, Tennysontól „Enid“-et, Erckman-Chatriantól „Francia életképek“-et s végre Sacher-Masochtól a „Holdas éj“ c. beszélyt. Ez évtén 2 kötet, vagyis 20 önálló füzet fog a Magyar könyvesházból kiadani. Egy-egy füzet előfizetési ára 20 kr., a két köteté együtt 4 frt. — Óhajtanók, hogy minél számosabb mivelt, magyar család körében találna pártolásra e jóra való vállalat.

— Kárpáti Endre „Állatmuseum“-a közelebből 2-ik javított s teljesen átdolgozott kiadásban jelent meg, Aigner-nél Budapesten. E mindössze is 96 lapra terjedő kis könyvecske, a melynek ára 70 kr., „a különféle állatoknak gyűjtemények számára való kitömésére es eltartására, valamint azok csontvázainak elkészítésére“ oly helyes és anynyira gyakorlatias utasításokat ad, hogy ezek alapján a teljesen kezdők is elég tájékozottságot szerezhetnek maguknak ilyen műveikre. E művet nem csak azért ajánljuk őszintén tanító társaink figyelmébe, mert e szakra irodalmunkban egyedül áll, hanem igen különösen azért, mert a szerző tisztán azt tartotta szemé előtt, hogy mire van szüksége a mi népiskoláinknak és képezdeinknek.

Hibaigazítás. Lapunk mult számába néhány értelemzavaró sajtóhiba csuszott be. Ezek közül kérjük különösen a következő feltűnőbbek kijavítását;

29-ik l. 2 hasáb 9 sor alicie helyett olv. akcia.

30-ik l. 2 „ 21 „ saublkodás „ gondolkodás.

33-ik l. 1 „ 13 „ egyéni szabadság helyett olv. egyéni sajátság.

Szerkesztői üzenetek. Sándor D. tanár urnak, Sz.-Kereszturon. A „Párhuzam“-ot idő közben a „Magyar Tanügyi“ hozta. Ezt tehát mi már nem adhatjuk; kérnénk valami egyebet helyette. — Málík József, szerkesztő urnak, Sepsiszentgyörgyön. A mire az „Előfizetési felhívás“ beérkezett, akkorra lapunk illető rovata már be volt zárva. Kérjük, tulajdonítsa ennek, hogy tüzetesebben most nem szólhatunk az új vállalatról.

Felelős szerkesztő: **YÁRADI KÁROLY.**